

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA TA'LIMI SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION METODIK IMKONIYATLARI

G.Teshaboyeva

Qo'qon shaxar Dang'ara tumani
26-maktab oliy toifali musiqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa ta'limi sifatini oshirishning zamonaviy pedagogik va metodik imkoniyatlari tahlil qilingan. Musiqa ta'limi sifatini ta'minlashda kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan va raqamli yondashuvlarning ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, Flipped Classroom, loyiha asosida ta'lim, muammoli ta'lim, STEAM elementlari, raqamli musiqiy resurslar va interfaol metodlardan foydalanishning o'quvchilarning musiqiy kompetensiyalari, ijodiy tafakkuri hamda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Maqolada musiqa ta'limi sifatini oshirishga yo'naltirilgan metodik model va uning asosiy komponentlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, ta'lim sifati, innovatsion metodika, musiqiy kompetensiya, raqamli texnologiyalar, Flipped Classroom, loyiha asosida ta'lim, ijodiy tafakkur, interfaol metodlar, umumiy o'rta ta'lim.

KIRISH

Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim tizimida ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish va ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tayyorlash ustuvor vazifalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ta'lim jarayonining transformatsiyasi barcha fanlar qatori musiqa ta'limining mazmuni va metodikasini ham takomillashtirishni talab etmoqda. Chunki zamonaviy musiqa darsi o'quvchilarga tayyor musiqiy bilimlarni yetkazish bilangina cheklanmasdan, ularning musiqiy idroki, ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlashi, estetik didi, ijrochilik ko'nikmalari va madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilishi zarur. Musiqa san'ati insonning hissiy-ruhiy holatiga, estetik qarashlariga va ma'naviy dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktab musiqa ta'limining sifati o'quvchilarning nafaqat musiqiy savodxonligi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi bilan ham bevosita bog'liqdir. Bunda musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi, metodik tayyorgarligi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish qobiliyati va ijodiy yondashuvi muhim omil hisoblanadi. An'anaviy musiqa darslarida o'qituvchi faoliyati ko'proq tushuntirish, qo'shiq o'rgatish va musiqiy asarlarni tinglatish bilan chegaralanishi mumkin. Zamonaviy ta'lim esa o'quvchini faol subyekt sifatida ko'rishni talab qiladi. Shu jihatdan innovatsion metodlardan foydalanish musiqa darsining mazmunini faollashtirish, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini

hisobga olish va musiqiy faoliyatni amaliy-ijodiy jarayonga aylantirish imkonini beradi. Musika ta’limi sifatini oshirish, avvalo, “ta’lim sifati” tushunchasining mazmunini to’g’ri anglashni talab etadi. Musika fanida sifat faqat o’quvchining nazariy bilimlarni o’zlashtirish darajasi bilan belgilanmaydi. Unda musiqani tinglash va anglash, kuylash, ritmni his qilish, musiqiy asarni tahlil qilish, ijodiy topshiriqlarni bajarish, milliy va jahon musika merosini qadrlash kabi kompetensiyalar ham muhim o’rin tutadi. Bunday yondashuvda o’quvchi musiqiy bilimni passiv qabul qilmaydi, balki uni tinglash, tahlil qilish, ijro etish va ijodiy faoliyat orqali o’zlashtiradi. Musika ta’limida kompetensiyaviy yondashuv ham muhim metodologik asos hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuv o’quvchining “nimani bilishi” bilan bir qatorda “bilimini qayerda va qanday qo’llay olishi”ga e’tibor qaratadi. Masalan, o’quvchi musika janrlarini sanab berish bilan cheklanmasdan, tinglangan asarning janrini aniqlashi, uning xarakterini izohlashi va tegishli musiqiy ifoda vositalarini ko’rsata olishi kerak.

Shuningdek, shaxsga yo’naltirilgan yondashuv musika ta’limida o’quvchilarning individual musiqiy qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olish imkonini beradi. Chunki barcha o’quvchilarning musiqiy eshitishi, ovoz imkoniyatlari, ritmni his qilishi va ijrochilik qobiliyati bir xil emas. Shuning uchun metodik topshiriqlarni differensiallashtirish ta’lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Musika ta’limi sifatini oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish darsning mazmuni va tashkil etilishiga sezilarli ta’sir ko’rsatadi. Ayniqsa, Flipped Classroom, loyiha asosida ta’lim, muammoli ta’lim, gamifikatsiya, hamkorlikda o’qitish va raqamli ta’lim texnologiyalari musika darslari uchun katta metodik imkoniyatlarga ega. Flipped Classroom, ya’ni “Teskari sinf” metodida o’quvchi yangi material bilan darsdan oldin tanishadi. Buning uchun o’qituvchi qisqa videodars, audio material, elektron matn yoki musiqiy asar havolasini taqdim etadi. Dars vaqtida esa ushbu materialni muhokama qilish, musiqiy tahlil, kuylash, ijro va ijodiy topshiriqlarga ko’proq vaqt ajratiladi. Masalan, “O’zbek xalq cholg’ulari” mavzusida o’quvchilarga darsdan oldin dutor, rubob, doira, gijjak va nay haqidagi videomateriallar berilishi mumkin. Dars davomida esa o’quvchilar ushbu cholg’ularning tovush temбри, ijro imkoniyatlari va milliy musika madaniyatidagi o’rnini muhokama qiladilar. Shu orqali dars “o’qituvchi tushuntiradi - o’quvchi tinglaydi” modelidan “o’quvchi izlanadi - tahlil qiladi - ijro etadi - xulosa chiqaradi” modeliga o’tadi.

Loyiha asosida ta’lim ham musika fanida samarali qo’llanishi mumkin. Masalan, o’quvchilar “Bizning hududimiz musiqiy merosi”, “Oilamizdagi musiqiy an’analar”, “Milliy cholg’ular”, “Maktabimizning musiqiy tarixi” kabi loyihalarni amalga oshirishlari mumkin. Bunda o’quvchi ma’lumot izlaydi, suhbatlar o’tkazadi, audio va video materiallar yig’adi, ularni tahlil qiladi va yakuniy mahsulot sifatida taqdimot yoki videolavha tayyorlaydi. Muammoli ta’lim esa o’quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. O’qituvchi “Nima uchun ayrim xalq qo’shiqlari avloddan avlodga saqlanib kelmoqda?”, “Milliy musiqani zamonaviy yoshlar orasida qanday ommalashtirish mumkin?”, “Nima sababdan bir xil kuy turli ijrochilar tomonidan turlicha talqin qilinadi?” kabi savollar orqali

o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga undashi mumkin. Raqamli texnologiyalar musiqa ta’limi uchun yangi didaktik imkoniyatlarni yaratmoqda. Audio va videomateriallar, raqamli nota dasturlari, virtual cholg‘ular, interaktiv taqdimotlar va multimedia resurslari musiqiy materialni vizual va eshitish kanallari orqali birgalikda o‘zlashtirish imkonini beradi.

Masalan, musiqiy asarni tinglash jarayonida o‘quvchilarga uning notadagi ko‘rinishini ko‘rsatish, muayyan ritmik shakllarni vizual tarzda ajratish yoki asarning turli ijro variantlarini taqqoslash mumkin. Bu esa musiqiy eshitish va nazariy bilim o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytiradi. Raqamli texnologiyalardan foydalanishda asosiy maqsad texnologiyaning o‘zidan foydalanish emas, balki uning pedagogik imkoniyatlaridan samarali foydalanish bo‘lishi kerak. Ya’ni har bir raqamli vosita muayyan ta’limiy maqsadga xizmat qilishi lozim. Innovatsion metodlar milliy musiqa merosini o‘rganishda ham katta imkoniyatlarga ega. O‘zbek xalq qo‘shiqlari, maqom namunalari, lapar, yalla, katta ashula va milliy cholg‘u musiqalarini zamonaviy multimedia vositalari orqali taqdim etish o‘quvchilarning qiziqishini oshirishi mumkin.

Masalan, bitta xalq qo‘shig‘i uch xil ijro variantida tinglatilib, o‘quvchilardan ijrodagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlash so‘raladi. Keyin qo‘shiqning mazmuni, tarixi va ijrochilik xususiyatlari tahlil qilinadi. Yakunda o‘quvchilar qo‘shiqni jamoaviy ijro etishlari yoki uning mazmuni asosida ijodiy topshiriq bajarishlari mumkin. Bunday yondashuvda milliy musiqa faqat “o‘rganiladigan obyekt” emas, balki o‘quvchining mustaqil izlanishi va ijodiy faoliyatini tashkil etuvchi pedagogik vositaga aylanadi. Birinchi bosqichda o‘quvchining mavzuga qiziqishi uyg‘otiladi. Ikkinchi bosqichda musiqiy asar tinglanadi va idrok qilinadi. Uchinchi bosqichda asarning nazariy xususiyatlari tahlil qilinadi. To‘rtinchi bosqichda o‘quvchilar asarni kuylash, ritmik jo‘r bo‘lish yoki cholg‘uda ijro etish orqali amaliy faoliyatga kirishadilar. Beshinchi bosqichda ijodiy topshiriq bajariladi. Oltinchi bosqichda o‘quvchi o‘z faoliyatini tahlil qiladi. Yakuniy bosqichda esa o‘qituvchi va o‘quvchi birgalikda natijalarni baholaydi. Mazkur modelning asosiy afzalligi shundaki, unda musiqa darsining barcha faoliyat turlari bir-biridan ajratilmaydi, balki yagona pedagogik jarayon sifatida tashkil etiladi. Musika ta’limi sifatini oshirish innovatsion texnologiyalarning o‘zidan ko‘ra, ulardan foydalanuvchi o‘qituvchining metodik kompetensiyasiga ko‘proq bog‘liq. Zamonaviy musiqa o‘qituvchisi musiqiy bilim va ijrochilik mahorati bilan bir qatorda raqamli pedagogika, interfaol metodlar, baholash texnologiyalari va ta’limni individuallashtirish usullarini ham bilishi zarur. O‘qituvchi darsni loyihalashda “Men nimani o‘rgataman?” degan savol bilan bir qatorda “O‘quvchi dars oxirida nimani bajara oladi?” degan savolga ham javob berishi kerak. Bu esa ta’lim natijalarini aniq belgilash va ularni baholash mezonlarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Xulosa

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa ta’limi sifatini oshirish zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar, raqamli texnologiyalar va milliy musiqiy merosning ta’limiy imkoniyatlarini o‘zaro uyg‘unlashtirishni talab etadi. Musika darsining samaradorligi o‘quvchining faqat musiqiy bilimlarni o‘zlashtirishi

bilan emas, balki uning musiqani anglash, ijro etish, tahlil qilish, ijodiy faoliyatda qo‘llash va estetik munosabat bildirish qobiliyatlari bilan belgilanadi. Flipped Classroom, loyiha asosida ta’lim, muammoli ta’lim, hamkorlikda o‘qitish va raqamli texnologiyalardan maqsadli foydalanish musiqa darslarini faol, interaktiv va natijaga yo‘naltirilgan jarayonga aylantirish imkonini beradi. Ayniqsa, milliy musiqa merosini innovatsion metodlar asosida o‘rganish o‘quvchilarning musiqiy kompetensiyalari bilan bir qatorda milliy-madaniy qadriyatlarga munosabatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, musiqa ta’limi sifatini oshirishning asosiy sharti innovatsion texnologiyalarni shunchaki joriy etish emas, balki ularni aniq pedagogik maqsad, o‘quvchi ehtiyoji va kutilayotgan ta’lim natijasi bilan uyg‘unlashtirishdan iborat. Bu jarayon zamonaviy, ijodkor, metodik jihatdan kompetent va o‘quvchi shaxsini rivojlantirishga yo‘naltirilgan musiqa o‘qituvchisini tayyorlash bilan chambarchas bog‘liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning II Xalqaro maqom san’ati anjumanining ochilish marosimidagi nutqi, 2024-yil 25-iyun
2. Fitrat, A. O‘zbek klassik musiqasi tarixi. - Toshkent: Fan, 1993.
3. Rajabiy, Yu. Shashmaqom. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1978.
4. Turdiyev, Sh. O‘zbek an’anaviy xonandaligida ustoz-shogird an’anasining badiiy-ijrochilik tamoyillari. -Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali, 2026, 8(5), 2252–2255.
5. Azizxonova, M., and E. Qobilova. "YoSHLARNI MUSIQIY MADANIYATI VA MA’NAVIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TARBIYANING AHAMIYATI." *Oriental Art and Culture* 3 (2022): 51-57.
6. Qobilova, E. "THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION." *QO ‘QON UNIVERSITY NEWSLETTER* 12 (2024): 99-100.
7. Qobilova, E. "Musiqi o‘qitish metodikasi va maktab repertuari." *Oquv qollanma, Fargona. "Fargona" nashriyoti* (2020).
8. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3, 127-132.
9. E’zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O ‘ZBEK HIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOIYILLARI. *University Research Base*, 46-49.
10. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA’LIMDA MUSIQA O ‘QITISHNING AHAMIYATI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 12, 99-100.
11. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O ‘ZBEK XALQ AN’ANALARI-TARBIYA OMILI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(26), 192-195.